

INTERVIEW DICK MATENA DOOR KOEN DRIESSENS

“Er zitten maar drie pagina’s seks in.”

Jan Wolkers en Dick Matena tijdens een signeursessie van KORT AMERIKAANS. De foto staat naast de inleiding in Matena's bewerking van Wolkers' TURKS FRUIT, uitgegeven door Meulenhoff.

“Lezers zullen het me misschien kwalijk nemen, wanneer ze ontdekken dat er eigenlijk nauwelijks seks in **TURKS FRUIT** zit. Als je alle seksscènes achter elkaar zet, hooguit een pagina of drie. Maar ja, we herinneren het ons anders, dankzij de film. Die heeft het boek vertekend. Ik wil met mijn stripbewerking weer het échte boek doen lezen. Dat niet over seks gaat, maar over woede, rancune en wrok.”

Rancune voel je ook bij Dick Matena, Nederlands grootste levende en gelauwerde striptekenaar (al had het in 2012 — midden in zijn bewerking van **TURKS FRUIT** — ook anders afgelopen kunnen zijn als partner **Nelly** er niet bij was geweest toen hij een hartinfarct kreeg). Op zijn 73ste moet hij nog altijd zijn dagelijks brood bij elkaar sappelen, zwoegend aan zijn tekentafel, deadlines achterna hollend, in een poging Nederland het beeldverhaal de erkenning te doen geven die het verdient. En praat hem niet van ‘strips’. “Dat klinkt als vermaak en vertier, dat maak ik niet.” Beeldromans, dat wel. “In het Nederland van de jaren 1950 en 1960 had je van die ‘beeldromannetjes’ op zakformaat, die je — van hogerhand — dus niet mocht lezen. Er was in die tijd een Amerikaans psychiater, **Frederic Wertham**, die beweerde dat jeugd delinquentie een rechtstreeks gevolg was van strips lezen. In de rest van Europa haalde men de schouders op, maar in Nederland ging dat erin als Gods woord in een ouderling. In Nederland is het dedain tegenover

strips nog altijd groot. In België daarentegen groeit iedereen ermee op. Ik had ooit een heel gesprek met de toenmalige Belgische premier, **Wilfried Martens**, louter en alleen over strips. ‘Beeldroman’ vind ik dus een leuke geuzennaam om in Nederland te gebruiken.”

Vreemd, dat dedain, Nederland is toch een natie van grote schilders, van een beeldcultuur?

MATENA: “Dat hebben we nog aan het katholicisme te danken, daarin staat het beeld sterk. De auteur **Jan Siebelink** (de

In Nederland is het dedain tegenover strips nog altijd groot. In België daarentegen groeit iedereen ermee op.

schrijver van onder meer **KNIELEN OP EEN BED VIOLLEN**) zei me daaromtrent eens: ‘Het is simpel: wij zijn van het woord, beneden de Moerdijk zijn ze van het beeld’. Ja, die beeldenstorm was er destijds niet voor niets. Begrijp me niet verkeerd: ik ben best gerespecteerd als tekenaar, maar mijn vak wordt onderwaardeerd. Mijn ‘behoefte’ komt dan ook vooral door mijn soort werk: ik heb mijn vak altijd heel serieus genomen, wilde het op een hoger niveau tillen, en verliet dus al gauw het pad van de commerciële strips. Ik heb nooit stukwerk gemaakt.

Turks Fruit is niet de eerste roman van Jan Wolkers waar Dick Matena een beeldromanbewerking van maakte. Tussen 2006 en 2012 bewerkte hij Wolkers’ roman KORT AMERIKAANS in drie delen.

Ik weet niet of ik die 73 ooit gehaald zou hebben zonder dat werkplezier: werken houdt me in leven.

En dat vertaalt zich dus in een situatie waarin ik nog altijd moet werken. Let wel: ik heb er goed van geleefd, heb een fijn leven gehad, maar ik ben door mijn keuzes financieel onzorgvuldig geweest. Telkens ik me 's morgens weer eens wanhopig daarover voel, ga ik lekker mijn ambacht uitoefenen — zo zie ik het: niet als een kunst. Ik geniet van mijn werk. Ik weet niet of ik die 73 ooit gehaald zou hebben zonder dat werkplezier: werken houdt me in leven.”

En als dat ooit fysiek niet meer gaat?

MATENA: “Daar durf ik niet aan te denken.” (lacht)

Uw patroon en vriend, de grote Marten Toonder, die noodgedwongen met tekenen stopte, was toch het bewijs dat commercieel en artistiek kunnen samengaan?

MATENA: “Hij was een uitzonderling, één op de honderd. Artistiek op het niveau van een **H.C. Andersen**, met zijn meesterlijk satirische kijk op Nederland, en commercieel als een **Vandersteen** of **Hergé**, al was hij ook niet de perfecte zakenman. Je hebt die juiste balans nodig van zakelijk inzicht en artistieke

integriteit, en die kun je niet bestellen, die moet je in je hebben. Zulke mensen creëren dan ook tijdloze figuren als Bommel, Kuifje, Suske en Wiske, Guust Flater,... Die overleven, niet de tekenaars. Zulke personages zijn het hoogste wat je kunt bereiken als tekenaar. Die worden vandaag trouwens nauwelijks nog gemaakt. Misschien zijn ze ook niet meer nodig. De strip vandaag heeft zoveel andere visuele mogelijkheden. Het zijn spannende tijden op dat vlak: ik wou dat ik nu jong was.”

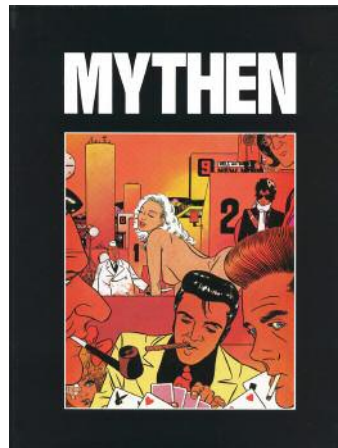
Hebt u er spijt van nooit een reeks met een zo'n tijdloos personage gemaakt te hebben?

MATENA: “Nu ik ouder word toch wel, ja. Wat me troost, is het idee dat ik het wel gekund zou hebben, maar het ontbreekt mij gewoon de eigenschap met iets door te gaan: ik verveel me al na twee delen in een reeks. Succes is een ketting waarin alle kraaltjes moeten passen. Ach, ik heb andere dingen gedaan.”

Zoals bewerkingen van literaire meesterwerken. U hebt dan wel geen Bommel of Kuifje gecreëerd, maar mag u herinnerd worden als literaire bewerker?

MATENA: “Graag, al vond ik mijn MYTHEN ook oké. Alleen spijtig dat ik pas op mijn 59ste met die bewerkingen ben begonnen. Had ik er maar eerder aan gedacht. Het genre heeft ook geen school gemaakt. Begrijpelijk, want het is heel arbeidsintensief en ingewikkeld. Onder meer door het gebruik van de letterlijke tekst van het boek, omdat ik uit respect

In 1984 verscheen MYTHEN als album, een bundeling kortverhalen die Dick Matena voor het Amerikaanse stripblad HEAVY METAL maakte. Daarin portretteerde hij acht iconen over wie hij een geheel eigen interpretatie gaf. Het ging om de beroemdheden Alfred Hitchcock, James Dean, John Lennon, Hugh Hefner, Adolf Hitler, Charley Chaplin, Elvis Presley, Edgar Allen Poe en al even beroemde nevenfiguren.

ervan af wou blijven. Ik heb nooit die achteloosheid van filmmakers begrepen die beweren dat film als ander medium een andere versie van het boek rechtvaardigt. Dat is belachelijk, ze proberen gewoon nooit zich aan het oorspronkelijke werk te houden. Neem bijvoorbeeld de verfilming van **DE AVONDEN** (in 1989, door **Rudolf van den Berg**). In het boek eindigt elk hoofdstuk met een soms wat ongemakkelijke droom, dat vond ik juist het leukst om te tekenen, maar niet zo in de film: daar werden die dromen weggelaten of herschreven, heteroseksueler gemaakt.”

Over seks gesproken: met Turks Fruit was u al lang bezig.

MATENA: “Te lang. Maar dat infarct kwam ertussen en dat heeft zeker invloed gehad op het resultaat. Ik zie dat, maar hoop dat de lezers het niet opmerken. Ik heb toch veel opnieuw gemaakt. Ik ben vrij kort na dat infarct al terug eraan gaan werken. Fysiek ben ik nu wel oké, maar ik heb toch een flinke mentale klap gehad. Ik ben nooit ziek geweest en nu werd me duidelijk gemaakt dat er geen verre toekomst meer is. Alles krijgt een andere lading opeens.”

Bent u nu selectiever in wat u nog doet?

MATENA: “Als ik het me kon permitteren, deed ik niks meer, maar ik moet mijn boterham blijven verdienen. Op

mijn leeftijd heb ik het wat lastiger met vroeg en laat werken, maar voor de rest doe ik zo normaal mogelijk verder. Ik doe helemaal niet ‘alsof het mijn laatste dag is’. En ik laat dit soort — volgens sommigen — ‘onnodige’ stripbewerkingen dus ook niet. Dat zijn ze trouwens helemaal niet: de oorspronkelijke werken worden door de tekeningen anders, ze krijgen een ander ritme.”

Anders dan in DE AVONDEN, KORT AMERIKAANS, KEES DE JONGEN of de Willem Elsschot-bewerkingen, waarin de integrale tekst van de boeken geïntegreerd werd in de tekeningen — en al helemaal anders dan de interpretaties van (ouder) werk als de jeugdboeken PIETJE BEL of DIK TROM — staat in uw versie van Turks Fruit de oorspronkelijke tekst onder een strook van drie of vier plaatjes. Zoals bij Tom Poes. Nochtans zegt u in GETEKEND LEVEN, uitgegeven bij een Matena-expo in het Museum Meermanno, een ‘balloontekenaar’ te zijn.

MATENA: “Ik ben opgegroeid met Belgische en Franse ballonstrips, maar ook met die typisch Nederlandse tekststrips als **ERIK DE NOORMAN**, **KAPITEIN ROB** en natuurlijk **BOMMEL**, waaraan ik uiteindelijk ook ging meewerken. Behalve van Toonders werk, dat echte literatuur is, en de wagneriaanse **ERIK** vond ik dat die andere tekststrips weinig recht van

16 EEN SCHEERPAN VOL LOF

Ik was aardig in de rotzooi terechtgekomen nadat ze bij me weggegaan was. Ik werkte niet meer, ik at niet meer. Ik lag de hele dag tussen mijn vuile lakens en plakte foto's en naaktfoto's van haar vlak bij mijn gezicht zodat ik op den duur haar dik onder de rimmel zittende oogharen dacht te zien bewegen als ik me aftrok. En haar lippen vol te zien worden en vochtig naar buiten gekruld, en de geluiden te horen als ze klaarkwam, heftig als in het begin, toen ze nog niet geleerd had het genot voor zichzelf en mij te houden maar het wel de hele wereld in wilde schreeuwen, waardoor een buurvrouw aan haar vroeg: 'Wat doet hij toch met je?' En een

buurman tegen mij zei: 'Het lijkt wel of jullie een nest jonge honden in huis hebben.' Ik las haar brieven na en schreef er zinnen uit op de muur: Nadat ik je verlaten had, moest ik een apotheek inrennen om bloedstelpende watten, die nodig waren om mijn hart in goede conditie te houden. En: Gisteravond kon je hier in de stad het hooi ruiken. Ik verlang zo naar je. Terwijl ik je schrijf maakt mijn kut zuigende bewegingen als het mondje van een baby. Ik pijnigde mijn hersens af met er steeds weer aan te denken wat er misgegaan was, waarom ze van me weggegaan was voor zo'n klootzak, zo'n handelsreiziger, zo'n uit zijn krachten gegroeide lul met een doorgebogen rug. Ik kreeg pijn in mijn hoofd van het denken en wroeten.

De eerste pagina uit *TURKS FRUIT*. De roman is in zijn oorspronkelijke vorm doorlopend te lezen, telkens onder een strook met tekstloze prenten.

bestaan hadden in die vorm. Voor een stripbewerking is een tekststrip met een duidelijk onderscheiden tekst makkelijker te lezen dan met balloons. Bij *DE AVONDEN* kreeg ik van lezers, die nooit eerder strips hadden gelezen, al eens te horen dat ze niet wisten hoe ze mijn bewerking met die ballonnetjes moesten lezen. Dus dacht ik: weet je wat, ik doe

't eens een keer zo, met tekststrips. Ik heb geen idee hoe dat experiment gaat uitpakken. En ook omdat ik wou dat de lezer het boek weer eens goed gaat lezen zoals het geschreven is. Ja, ik blijf altijd een zendeling. De film van **Paul Verhoeven** heeft het boek vertekend. 'Benieuwd wat jij met **Monique van de Ven** gaat doen' zei men mij dan, als men

hoorde dat ik aan *TURKS FRUIT* bezig was. Helemaal niks dus, ik teken háár niet, maar Annemarie Nauta, Jan Wolkers' Olga. *TURKS FRUIT* is bekend als een seksboek en dat deed het goed verkopen, zeker in die tijd (1969, de film dateert uit 1972), maar was niet gemaakt om op te winden. Als je 't herleest, blij je veel vergeten te zijn, behalve de seks natuurlijk.

Ik ben er niet zo zeker van dat alle lezers zich beelden vormen bij het lezen van literatuur. Heel wat mensen zijn niet zo visueel begaafd.

Dat het boek voornamelijk over afrekeningen ging, zijn de mensen vergeten. Ik koos dus niet uit gemakzucht voor deze vorm."

De roman heeft ook niet veel dialogen die makkelijker in tekstballoons te vatten zijn.

MATENA: "Inderdaad, al kan je dat wel wat ondervangen. Ik ben bijvoorbeeld momenteel met **Carmiggelt** bezig en daar heb je ook weinig dialogen."

Wat voegt volgens u de tekening, de uitbeelding toe?

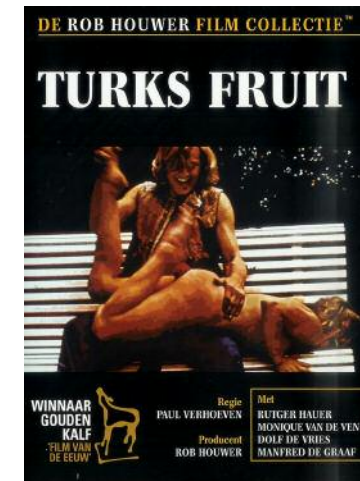
MATENA: "Bij *DE AVONDEN* kreeg ik ooit het nijldige commentaar van een lezer: 'Je hebt me m'n boek gestolen'. Zoals hij het zich verbeeldde dus. Ik ben er echter niet zo zeker van dat alle lezers zich beelden vormen bij het lezen van literatuur. Heel wat mensen zijn niet zo visueel begaafd."

U bewijst ze dus een dienst: de

tekening als glijmiddel.

MATENA: "Ja, misschien hoort er een sticker op: 'voor visueel gehandicapten'. (lacht)

In 1972 verfilmde Paul Verhoeven de roman *TURKS FRUIT*, met Rutger Hauer en Monique van de Ven in de hoofdrollen. Dick Matena's versie heeft helemaal niets te maken met de film.

Het valt me op dat in *Turks Fruit* uw stijl wat ruwer, ongepolijst is. Ook een effect van het infarct?

MATENA: “Misschien, maar het was ook zo mijn plan om het niet te ingewikkeld te maken. Alleszins heeft deze manier van werken er niet voor gezorgd dat ik er korter of langer over gedaan heb.”

Het past ook wel bij dit rauwe boek.

MATENA: “Omdat het hoofdpersonage de andere figuren zo overtrokken voorstelt, zo grotesk, zo karikaturaal — bijvoorbeeld Olga’s moeder — als een echte heks — heb ik eerst geprobeerd het in een cartooneske stijl te tekenen (zoals bijvoorbeeld de bewerking van *Freek de Jonge*’s *DE KOMIEK*), maar dat heb ik maarsnel gelaten. Ook in mijn kleurgebruik ben ik sober gebleven: louter bruine tinten, zoals de grijze van *DE AVONDEN*. Zonder kleuren zou moeilijker zijn voor de lezer: bij het louter zwart-wit geïnkte *KEES DE JONGEN* dachten sommigen vreemd genoeg dat ze ’t zelf moesten inkleuren.” (*lacht*)

U bent er ook heel consequent in:

“Van voorschotten alleen kan ik niet leven en de subsidiekranen zijn overal dichtgedraaid.”

Olga’s rode haren of rode jurkje zijn gewoon sober en somber bruin.

MATENA: “Die felle jaren 1970-kleuren passen hier niet. Zo zie ik het toch. Dit is dan ook mijn versie, zoals Paul Verhoeven zijn versie maakte. Ik heb me in mijn versie niet bewust gedistantieerd van de film. Ik heb die zelfs nooit goed gezien.”

Wat was destijds de invloed van het boek op u?

MATENA: “In 1969 was ik 26 en al jaren getrouwd, dus de seks maakte niet meer zo’n indruk op me — dat zou anders geweest zijn als ik 17 was geweest (*lacht*) — ook al omdat ik uit een vrijgevochten milieu kwam. In mijn werk heb ik ook nooit mijn hand ervoor omgedraaid. Nee, ik was een Jan Wolkers-fan: ik las het boek gewoon als een nieuw boek van een schrijver die ik bewonderde. De stijl en inhoud maakten meer indruk op me dan het schandaalkarakter.”

U maakte van Jan Wolkers eerst *Kort Amerikaans*...

MATENA: “Dat is mijn favoriete Wolkers-boek. Daarom had ik dat gekozen. En Jan was er zeer voor te vinden, al wou hij dat ik de verkorte versie gebruikte die hij maakte na het succes van *Turks Fruit*.

Wat ik dan ook maar deed, al vind ik de oorspronkelijke versie beter. Maar Jan had dan ook een groter commercieel vernuft dan ik.”

Wolkers, Reve, Elsschot,... Hebt u een voorkeur voor het zwaardere werk? Of zijn dat juist de meesterwerken van de literatuur die een bewerking waard zijn?

MATENA: “Ik heb een boontje voor werk met veel weemoed en zwarte humor (waar Reve in uitblonk), ik ben melancholiek, hou van huilmuziek: blues, country van **Hank Williams**... ’t Is vreselijk, een echte afwijking... Maar tegelijk hou ik ook wel af en toe van een glimlach. Als het een boek is met alleen maar verschrikkelijke toestanden, haak ik af.”

Gelukkig is er de lichtvoetiger Simon Carmiggelt. Waar bent u, behalve zijn cursiefjes, nu mee bezig of wat wilt u nog bewerken?

MATENA: “Een selectie maken tussen de *Kronkels* was ook al een hele klus, maar **Frank Carmiggelt** vond het heel leuk dat ik werk van zijn vader aanpakte. Dat levert stukjes op van één tot vier pagina’s, in verschillende stijlen: de hilarische *Kronkels* teken ik wat karika-

turaler, bij de weemoedige wat realistisch.”

Hoe zit het met de halfgetekende, halfgeschreven autobiografie die u wou maken?

MATENA: “Dan moet ik aan het schrijven geraken, en dat doe je niet zomaar tussendoor. Al moet dat schrijven wel lukken: ik heb al wat columns gemaakt — herinneringen aan de stripwereld — en die zijn aardig bevonden. Ik hoop dat ’t me nog lukt. Sommige projecten komen er gewoon niet meer van, zoals mijn bewerkingen van **Roald Dahl**-verhalen of **Joyce**’s *Ulysses*, ook al is dat rechtenvrij nu. Van Willem Elsschot wil ik zeker nog *Lijmen doen* en *De Verlossing*. Eigenlijk zou ik al zijn werk wel willen bewerken, maar daarvoor heb ik geen tijd van leven meer. En je moet het ook gefinancierd krijgen: van voorschotten alleen kan ik niet leven en de subsidiekranen zijn overal dichtgedraaid.”

Zoals Elsschot al zei: “Tussen droom en daad staan wetten en praktische bezwaren”.

Een verkorte versie van dit interview verscheen eerder op hebban.nl.

